

## **VISIÓ DE LA MORT A L'ALTA EDAT MITJANA**

MARIA LLADÓ

*Universitat de Barcelona*

En la conferència que va fer Imma Ollich el desembre de l'any 1992 com a lliçó de clausura del xè Curset d'Arqueologia Medieval titulat «La mort en l'Arqueologia Medieval», l'autora explica com entén l'aproximació que s'hauria de fer, en el seu cas des de l'arqueologia, a la mort en l'època medieval. Proposa que intentem entendre la mort com un fenomen cultural veient la reacció que cada cultura té davant d'ella. D'aquesta manera creu que l'estudi de les necròpolis i enterraments medievals ens pot apropar cap a una nova perspectiva de la mort en aquella època. Imma Ollich ens diu: «És obvi que l'arqueologia pot proporcionar un tipus d'informació que no donen els documents. Però no l'única informació».

En una excavació podem arribar a fer una hipòtesi interpretativa que, en tot cas, caldrà contrastar amb els documents de l'època. Però el problema per a l'època medieval és que de les possibles traces de cultes antics no en trobem rastres documentals. Per tant, no poden ser contrastades. Les necròpolis ens donen més informació sobre el món dels vius que sobre els morts. Els diferents actes rituals ens indiquen actituds diferents davant la mort i per tant es pot suposar que qui els practiquen provenen de cultures diferents. La inhumació pressuposa la conservació del cadàver (en totes les

seves variants); la incineració implica la cremació i, per tant l'eliminació del cadàver, també en totes les seves variants.

En els segles VII, IX i X la mort formava part de la vida quotidiana. No era la por a la mort allò que els preocupava, sinó què fer en l'últim moment per a la seva salvació. El que els feia por no era la fi de la vida, sinó la possibilitat de morir sense estar en l'estat de gràcia que predicava l'església.

D'aquesta època, hi ha documentació. Podem trobar testaments escrits en què es diu com es volia ser enterrat, on es volia fer l'enterrament, documents que fan donació a l'església de propietats per a la salvació de la seva ànima (la del mort i la dels seus morts), però documents que ens expliquin què pensaven davant l'imminent traspàs, pocs. Ni Eguinhard, en el seu llibre *La vida de Carlemany*, parla del que pensava el monarca sobre la mort ni tampoc dona cap pista de com ell va viure la mort del monarca.

Malgrat l'escassetat de documentació, sí que hi ha de l'època alt medieval i molt proper a la cort carolíngia un llibre escrit per una dama en què podem veure com entén i viu la seva creença en Déu i com veu la visió de la mort.

La documentació sempre s'ha mirat, o almenys a mi m'ho sembla, segons –deixeu-m'ho dir així– la *moda* imperant en el moment. Crec que actualment una mateixa documentació ens serveix per poder intentar observar diferents aspectes de la societat que la va produir. Per això trobo molt interessant la visió que M. Cristina Sala dona del *Liber Manualis*. Així crec que podem dir que la comtessa Duoda no només va ser educadora, sinó una cronista de l'època. Ens diu amb la veu de dona com viu la societat del seu temps alhora que ens explica com se sent de colpida pels esdeveniments. Per això explica com viu i entén la religió i quina és la visió que té de la mort. És un document de primera mà que ens apropa els sentiments i les pors d'una dona que veu propera la seva mort i que tem no poder ser digne d'arribar a la vida eterna.

Com les persones de l'alta edat mitjana, Duoda pensava en la vida després de la mort, la vida eterna, i que per aconseguir-la havia de ser prou digna per poder ser al costat de Déu. Aquesta dignitat ella creu que l'aconsegueix fent costat al marit, als fills i al seu rei, que té la potestat i l'autoritat donades per Déu, però també se sent responsable de marcar el seu propi camí, ja que aquest és el que la durà a l'alliberament final.

Duoda, dona creient i religiosa, com la major part de la gent de la seva època, es relacionava amb Déu com el seu *Senyor*. Però, a més a més, es va atrevir, contra el costum de l'època, segons el qual els afers teològics eren exclusius dels homes de l'Església, a explicar *què* és Déu i pretenia que fos percebut com un pare que aconsella. Crec que això queda clar en el paràgraf del *Liber Manualis*, traduït per Mercè Otero (Duoda. *Manual per al seu fill*, Barcelona: Proa, 2004) i que M. Cristina Sala recull en el seu treball *La comtessa Duoda i la seva època reflectides al Liber Manualis* (UOC, 2015). Diu així: «És superior perquè ens presideix i regeix a tots [...], inferior perquè ens porta a tots [...], Interior perquè ens omple i sadolla a tots amb els seus béns [...], i exterior perquè ens encercla a tots amb el seu mur inexpugnable, ens fortifica, protegeix i defensa» (I,6).

Duoda creu que després de la mort física hi ha una nova vida, una vida plena, la vida eterna, a la qual s'hi arriba amb esforç, patiment i pregària. Té por de no ser ben considerada i per tant susceptible de no ser admesa en aquesta vida eterna en el regne de Déu, pels seus pecats i febleses. Escriu: «Demano [...] la misericòrdia del Senyor pels meus pecats i les meves faltes i que es digni a elevar-me al cel a mi, abatuda i aixafada com estic. [...] Ara tinc la necessitat de la teva freqüent oració i de la dels altres; després encara en tindrè més i més gran, perquè crec que ben aviat arribarà el moment» (X,4).

L'enterrament era i és un acte social amb uns ritus establerts per l'església cristiana. Duoda, quan veu propera la seva mort, demana al seu fill que un cop morta faci posar l'epitafi que ha preparat per a la seva tomba: «en el lloc on sigui enterrada, sobre la pedra del sepulcre que hagi cobert el meu cos, faci's inscriure-hi sòlidament aquests versets, perquè els qui vegin aquest epitafi del sepulcre, per mi, indigna, facin oferir dignes pregàries a Déu» (X,6).

Duoda ens deixa entreveure què podia suposar la mort en un grup social, la noblesa, que vivia immersa en la guerra, en les lluites pel poder. Quines eren les seves preocupacions davant d'un fet irreversible i pel que sembla es preparaven ja fos amb pregàries, oracions, misses i deixant lligada la seva herència amb el testament. Però sobretot el lligam amb Déu, el seu Senyor: els preocupava no estar-hi prou en pau, que és el mateix que dir no haver fet prou bé les coses en la vida a la terra i per tant no poder accedir a la salvació en l'altra vida, la vida eterna.

Pel que fa a la mort, com era vista i viscuda pels altres grups de la societat, no en sabem gaire res. Sabem que gairebé tothom feia un testament i deixava coses a la família i a l'Església (per la seva ànima i la dels avantpassats). Les seves pors i sentiments no han quedat reflectits en els documents, però els podem suposar atemorits per no haver pogut fer tot el que l'Església els deia que era necessari fer per poder arribar a la salvació eterna, ja que de mitjans per fer almoines no en tenien. Tot quedava potser perdonat si en el testament donaven a l'Església el seu petit tros de terra.